

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/95/2002

PSYCHOLOGICZNE PROFILE ELEKTORATÓW PARTYJNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2002

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W ostatnich kilkunastu miesiącach doszło do zasadniczych zmian na polskiej scenie politycznej. Warto przyjrzeć się, kogo, jakich wyborców przyciągają ugrupowania debiutujące w parlamencie. Podobnie jak w latach ubiegłych (w roku '96 i '99) porównaliśmy elektoraty partii cieszących się największym poparciem społecznym pod względem wybranych cech i nastawień psychicznych oraz sporządziliśmy ich psychologiczne charakterystyki¹. Ze względu na recompozycję sceny politycznej obserwowanie zmian w kondycji psychicznej elektoratów możliwe jest tylko w przypadku SLD i PSL.

Przedmiotem naszego zainteresowania były następujące zjawiska psychologiczne:

- ♦ **optymizm - pesymizm**, wyrażający się w ocenach i prognozach dotyczących sytuacji w kraju i własnej;
- ♦ **otwarcie na zmiany: zachowawczość - innowacyjność**, wyrażające się w stosunku do zmian zachodzących w świecie, a także gotowości do ich wprowadzania;
- ♦ **pewność siebie**, rozumiana jako poczucie własnej wartości i zaufanie do własnych sił i możliwości;
- ♦ **skłonność do współpracy**, polegająca na wierze w możliwość nieantagonistycznych stosunków międzyludzkich i oparta na zaufaniu do innych ludzi.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (142) przeprowadzono w dniach 1-4 marca 2002 roku na liczącej 1065 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

- ◆ **myślenie paranoiczne**, widoczne w przekonaniu o istnieniu ukrytych sił kierujących światem i wierze w tzw. spiskową teorię dziejów;
- ◆ **autorytaryzm**, polegający na przeświadczeniu o hierarchicznej organizacji stosunków międzyludzkich, wierze w skuteczność rozwiązań opartych na sile i przekonaniu o konieczności podporządkowania się autorytetom;
- ◆ **anomia**, rozumiana jako doświadczenie braku sensu, zagubienia w świecie społecznym, niepewność co do obowiązujących w nim wartości i reguł;
- ◆ **alienacja polityczna**, oznaczająca poczucie wyobcowania ze świata polityki, braku wpływu na tę sferę oraz nieufność do mechanizmów i elit politycznych;

Nasilenie wyżej wymienionych postaw psychologicznych badaliśmy przy użyciu skal konstruowanych każdorazowo na podstawie kilku pytań ankiety. Wykorzystanie skal pozwala na przedstawienie otrzymanych wyników w formie syntetycznych wskaźników. Ich prezentację poprzedzamy przedstawieniem procentowych rozkładów odpowiedzi na pytania tworzące skalę i średnich na skalach wśród ogółu ankietowanych.

OPTYMIZM - PESYMIZM W OPINIACH O SYTUACJI W POLSCE

Wskaźnik optymizmu - pesymizmu powstał na podstawie odpowiedzi na pytania mierzące nastroje społeczne - ocen i prognoz dotyczących ogólnej sytuacji w kraju, sytuacji gospodarczej, politycznej, sytuacji w zakładzie pracy oraz poziomu życia rodziny. Skala optymizmu - pesymizmu przybiera wartości od 0 do 2. Im wyższa wartość na skali, tym większe nasilenie pesymizmu.

Tabela 1

Oceniane kwestie	Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań		
		VIII '96	IX '99	III '02
		w procentach		
Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	W dobrym	40	30	16
	W złym	40	61	70
	Trudno powiedzieć	19	9	14
Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Poprawi się	20	13	9
	Nie zmieni się	50	44	43
	Pogorszy się	19	37	40
	Trudno powiedzieć	11	6	7
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce?	Dobra	15	9	6
	Ani dobra, ani zła	45	36	37
	Zła	26	45	46
	Trudno powiedzieć	13	10	11
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce?	Dobra	19	10	3
	Ani dobra, ani zła	41	27	18
	Zła	33	60	65
	Trudno powiedzieć	7	4	4
Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy?	Dobra	36	27	29
	Ani dobra, ani zła	26	33	32
	Zła	36	37	36
	Trudno powiedzieć	2	3	3
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	poprawi się	18	12	12
	nie zmieni się	52	51	57
	pogorszy się	12	24	18
	Trudno powiedzieć	17	13	14
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	poprawi się	24	15	12
	nie zmieni się	50	42	49
	pogorszy się	14	35	29
	Trudno powiedzieć	12	9	10
Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	poprawi się	22	20	9
	nie zmieni się	49	49	56
	pogorszy się	19	23	27
	Trudno powiedzieć	10	8	8
Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	dobrze	24	22	18
	ani dobrze, ani źle	54	52	54
	źle	21	26	28
	Trudno powiedzieć	1	0	0
Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	lepiej	20	16	12
	tak samo jak obecnie	48	49	52
	gorzej	18	26	27
	Trudno powiedzieć	14	9	9

Wśród ogółu badanych ogólny wskaźnik pesymizmu wyniósł 1,14, co oznacza, że w nastrojach społecznych dominuje umiarkowany pesymizm. Są one obecnie tylko nieznacznie lepsze niż we wrześniu '99 i wyraźnie gorsze niż w sierpniu '96.

Tabela 2. Wskaźniki optymizmu - pesymizmu (na skali od 0 - maksymalny optymizm do 2 - maksymalny pesymizm)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań		
	VIII '96	IX '99	III '02
SLD	0,77	1,30	0,99
PO	-	-	1,07
PSL	0,94	1,35	1,13
PiS	-	-	1,15
LPR	-	-	1,23
Samoobrona	-	-	1,32
Ogół badanych	1,00	1,19	1,14

Badane elektoraty w sposób istotny statystycznie różnią się między sobą na skali optymizmu - pesymizmu. Najlepszymi ocenami sytuacji kraju i własnej oraz największym optymizmem w prognozach wyróżniają się sympatycy SLD i PO. Najwięksi pesymiści w tym względzie to zwolennicy Samoobrony i Ligi Polskich Rodzin. Nastroje w elektoratach PO i SLD nie odbiegają od panujących wśród ogółu ankietowanych.

Zmiana układu na scenie politycznej w bardzo wyraźny sposób wpłynęła na poprawę nastrojów w elektoracie partii rządzących (SLD i PSL). Niemniej jednak wśród sympatyków obu ugrupowań są one obecnie gorsze niż w sierpniu '96, kiedy obie partie również były w koalicji rządowej.

OTWARCIE NA ZMIANY: ZACHOWAWCZOŚĆ - INNOWACYJNOŚĆ

Skala otwarcia na zmiany została skonstruowana na podstawie trzech pytań. Przyjmuje ona wartości od 1 do 10. Im niższa wartość na skali, tym większa zachowawczość, natomiast im wyższa wartość, tym bardziej innowacyjna postawa wobec rzeczywistości.

Średnia na skali wśród ogółu badanych jest zbliżona do środka skali (5,35), co oznacza równowagę między postawą zachowawczą i innowacyjną.

Tabela 3

Punkty na skali*				
1	2-4	5-6	7-9	10
Należy być ostrożnym, gdy wprowadza się zasadnicze zmiany				Człowiek nigdy niczego nie osiągnie, jeśli nie będzie działał śmiało
17%	18%	20%	23%	19%
Najlepsze są idee, które wytrzymały próbę czasu				Nowe idee są zazwyczaj lepsze niż stare
25%	23%	26%	11%	7%
Kiedy coś się zmienia w moim życiu, martwię się kłopotami, które mogą z tego wyniknąć				Kiedy coś się zmienia w moim życiu, cieszę się, że może zacząć się coś nowego
14%	16%	21%	24%	21%

* Pominięto odpowiedź „trudno powiedzieć”

Sympatycy najważniejszych partii i ugrupowań politycznych w sposób istotny statystycznie różnią się między sobą stosunkiem do zmian i gotowością do zaangażowania się w nie. Zdecydowanie najbardziej zachowawczy jest elektorat LPR. Stosunkowo bardziej niechętni zmianom są też potencjalni wyborcy PiS. Największą innowacyjnością wyróżniają się zwolennicy PSL. Relatywnie dużą akceptacją zmian i gotowością do ich wprowadzania charakteryzują się także sympatycy Samoobrony i SLD.

Tabela 4. Wskaźniki otwarcia na zmiany (na skali od 1 do 10)

Potencjalne elektoraty	
LPR	4,53
PiS	4,96
PO	5,39
SLD	5,67
Samoobrona	5,68
PSL	6,12
Ogół badanych	5,35

PEWNOŚĆ SIEBIE

Skala pewności siebie została skonstruowana na podstawie czterech pytań ankiety. Mieści się ona w zakresie od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym większe poczucie własnej wartości i lepsze wyobrażenie o własnych możliwościach. Deklaracje badanej populacji świadczą o tym, że Polakom nie brakuje pewności siebie.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– na ogół mam korzystne wyobrażenie o sobie i swoich możliwościach	77	13	10
– sądzę, że jestem przynajmniej tyle samo wart(a) co inni	88	6	6
– większość rzeczy, na których mi zależy, mogę zrobić tak samo dobrze jak inni	88	7	5
– jeżeli już raz coś postanowię, to bardzo się staram tego nie zmieniać	86	9	6

Badane elektoraty w stosunkowo niewielkim stopniu różnią się między sobą pod względem poczucia pewności siebie. Można jednak powiedzieć, że relatywnie najlepsze wyobrażenie o sobie i swoich umiejętnościach mają sympatycy SLD, Samoobrony, a także PiS. Stosunkowo najbardziej samokrytyczni są zwolennicy PO i PSL.

Tabela 6. Wskaźniki pewności siebie (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	
PSL	4,05
PO	4,06
LPR	4,11
PiS	4,26
Samoobrona	4,29
SLD	4,29
Ogół badanych	4,22

SKŁONNOŚĆ DO WSPÓLPRACY

Wskaźnik skłonności do współpracy powstał na podstawie pięciu pytań ankiety. Skala mierząca nasilenie tej postawy przybiera wartości od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym większa skłonność do kooperacji i gotowość zaufania ludziom. W całym społeczeństwie przeważają postawy nieufności do ludzi i niechęci do współpracy.

Tabela 7

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się	I zgadzam się, i nie zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– człowiek pozostawiony sam sobie jest bezradny i nieszczęśliwy	77	9	13	1
– tam, gdzie jedni zyskują, inni muszą zawsze coś stracić	79	8	11	2
– jeśli człowiek wejdzie z kimś w spółkę, to prędzej czy później musi się to źle skończyć	49	21	25	5
– gdy ktoś ma poważne kłopoty, nikt nie troszczy się o to, co się z nim dzieje	65	13	20	2
– jeśli człowiek nie ma się na baczności, inni to wykorzystają	85	8	4	2

Największym zaufaniem do ludzi i skłonnością do współpracy charakteryzują się zwolennicy PO i PiS. Najbardziej nieufni i sceptyczni co do możliwości kooperacji są potencjalni wyborcy Samoobrony.

Tabela 8. Wskaźniki skłonności do współpracy (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	
Samoobrona	1,81
PSL	1,91
LPR	1,95
SLD	2,18
PO	2,30
PiS	2,30
Ogół badanych	2,08

PARANOJA POLITYCZNA

Skala mierząca nasilenie tej postawy została skonstruowana na podstawie dwóch pytań ankiety. Przyjmuje ona wartości od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym silniejsza tendencja do spiskowego postrzegania polityki.

Wśród ogółu badanych nasilenie postawy określanej jako paranoja polityczna jest tylko nieco mniejsze niż we wrześniu '99 i wyraźnie wyższe niż w roku '96.

Tabela 9

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się			Nie zgadzam się			Trudno powiedzieć		
	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02
	w procentach								
– to nie rząd nami rządzi; ci, co naprawdę nami sterują, nie są w ogóle znani	36	49	44	45	36	39	19	15	18
– ci, którzy twierdzą, że istnieją na świecie potężne, ukryte siły spiskujące przeciwko Polsce, mają wiele racji	24	33	27	53	49	50	22	18	23

W elektoratach partyjnych przekonanie o istnieniu ukrytych sił, sterujących społeczeństwem i spiskujących przeciwko Polsce jest najbardziej rozpowszechnione wśród zwolenników Samoobrony. Tego rodzaju postawa częściej niż przeciętnie w całym społeczeństwie widoczna jest także wśród sympatyków PSL. Zwolennicy PO i SLD zdecydowanie najrzadziej ulegają myśleniu o polityce w kategoriach spisku ukrytych sił.

Tabela 10. Wskaźniki paranoi politycznej (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań		
	VIII '96	IX '99	III '02
PO	-	-	2,53
SLD	2,59	3,04	2,56
PiS	-	-	2,87
LPR	-	-	3,03
PSL	2,79	3,38	3,10
Samoobrona	-	-	3,31
Ogół badanych	2,76	2,99	2,90

Zmiana układu politycznego po wyborach parlamentarnych w ubiegłym roku sprzyjała ograniczeniu zakresu występowania postawy określanej jako paranoja polityczna w elektoratach SLD i PSL - uprzednio (w roku '99) pozostających w opozycji, a dziś ponownie rządzących. O ile jednak wśród zwolenników SLD skala spiskowego postrzegania polityki powróciła do stosunkowo niskiego poziomu z roku '96, o tyle wśród wyborców PSL tego rodzaju postawy są wyraźnie bardziej powszechne niż wówczas.

AUTORYTARYZM

Wskaźnik autorytaryzmu został skonstruowany na podstawie trzech pytań ankiety. Skala mierząca nasilenie tej postawy przybiera wartości od 1 do 5, gdzie 1 oznacza najniższy poziom autorytaryzmu, a 5 - najwyższy.

W całym społeczeństwie nasilenie występowania postaw autorytarnych zmieniało się w ostatnich latach tylko w niewielkim zakresie. Wiara w skuteczność rozwiązań opartych na sile i w konieczność podporządkowania się autorytetom jest nadal dość rozpowszechniona i dotyczy większości polskiego społeczeństwa.

Tabela 11

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się			Nie zgadzam się			Trudno powiedzieć		
	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02
	w procentach								
– każdy dobry kierownik, aby zyskać uznanie i posłuch, powinien być surowy i wymagający wobec ludzi, którzy mu podlegają	61	66	58	34	30	37	5	4	4
– jak się dobrze zastanowić, to trzeba przyznać, że istnieją na świecie tylko dwa typy ludzi: silni i słabi	61	62	61	31	32	31	9	6	8
– silny przywódca może więcej zrobić dla kraju niż ustawy, dyskusje, konsultacje	67	70	69	23	22	23	10	8	8

W elektoratach partyjnych zdecydowanie największym nasileniem postaw autorytarnych charakteryzują się sympatycy Samoobrony. Tego rodzaju tendencje stosunkowo bardziej widoczne są również wśród zwolenników PSL. Zdecydowanie najmniej autorytarni są potencjalni wyborcy PO.

Skala występowania postaw autorytarnych zarówno w elektoracie SLD, jak i PSL jest obecnie nieco niższa niż w obu poprzednich pomiarach.

Tabela 12. Wskaźniki autorytaryzmu (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań		
	VIII '96	IX '96	III '02
PO	-	-	3,19
LPR	-	-	3,38
SLD	3,54	3,74	3,46
PiS	-	-	3,48
PSL	3,73	3,94	3,66
Samoobrona	-	-	3,80
Ogół badanych	3,55	3,60	3,51

ANOMIA

Wskaźnik anomii został zbudowany na podstawie trzech pytań ankiety. Skala mierząca nasilenie tej postawy przyjmuje wartości w zakresie od 1 do 5. Im wyższa wartość na skali, tym jest ono większe. Poczucie zagubienia, dezorientacji, co do reguł i wartości obowiązujących w świecie towarzyszy większości badanych osób. Skala występowania tego rodzaju odczuć w społeczeństwie jest nieco większa niż w ubiegłych kilku latach.

Tabela 13

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się			Nie zgadzam się			Trudno powiedzieć		
	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02
	w procentach								
– coraz trudniej dopatrzeć się jakiegoś sensu w otaczającym nas świecie	59	63	65	29	28	27	13	9	8
– jedyne, czego można być obecnie pewnym, to tego, że niczego nie można być pewnym	71	75	78	17	16	12	13	9	10
– przy istnieniu tak wielu różnych idei, teorii i światopoglądów często już nie wiadomo, w co wierzyć	59	65	64	32	29	30	9	6	6

W elektoratach partyjnych postawy anomijne są stosunkowo najbardziej rozpowszechnione wśród sympatyków Samoobrony. Najbardziej poczucie braku sensu oraz zagubienia w otaczającym świecie dotyka zwolenników PiS, PO, a także SLD.

Nasilenie postaw anomijnych w elektoracie SLD jest obecnie mniejsze niż w roku '99, kiedy partia ta była w opozycji, ale większe niż przed sześciu laty. O ile dojście SLD do władzy sprzyjało w jego elektoracie zmniejszeniu poczucia niepewności co do reguł obowiązujących w świecie społecznym, o tyle wejście PSL do koalicji rządowej nie spowodowało tego rodzaju zmian wśród sympatyków tego ugrupowania.

Tabela 14. Wskaźniki anomii (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań		
	VIII '96	IX '99	III '02
PiS	-	-	3,52
PO	-	-	3,56
SLD	3,52	3,88	3,69
LPR	-	-	3,81
PSL	3,63	3,81	3,88
Samoobrona	-	-	4,01
Ogół badanych	3,61	3,66	3,74

ALIENACJA POLITYCZNA

Wskaźnik alienacji politycznej powstał na podstawie czterech pytań ankiety. Skala mierząca występowanie tej postawy przyjmuje wartości od 1 do 5, gdzie 1 oznacza największe poczucie podmiotowości obywatelskiej, a 5 - najwyższy poziom alienacji politycznej.

Nasilenie w społeczeństwie postawy dystansu, nieufności do świata polityki nie zmieniło się istotnie w ciągu ostatnich dwóch i pół roku i należy uznać je za wysokie.

Tabela 15

Czy zgadza się Pan(i) czy nie zgadza z następującymi opiniami:	Zgadzam się			Nie zgadzam się			Trudno powiedzieć		
	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02	VIII '96	IX '99	III '02
	W procentach								
– w naszym obecnym systemie społeczno-politycznym czuję się coraz bardziej obco i nieswojo	53	62	63	36	30	30	11	7	7
– ludzie tacy jak ja nie mają żadnego wpływu na to, co robi rząd	88	87	88	11	11	10	2	2	2
– aby pełnić w naszym kraju jakąś funkcję we władzy, nie można być uczciwym człowiekiem	32	41	42	56	48	46	12	11	11
– większość polityków - niezależnie od tego, co mówi - tak naprawdę dba tylko o swoją karierę	82	88	89	10	9	8	8	4	3

W elektoratach partyjnych najwyższym poziomem alienacji politycznej wyróżniają się zwolennicy Samoobrony, a także LPR. W stosunkowo dużym nasileniu poczucie braku wpływu na sferę polityki i nieufność do mechanizmów i elit politycznych występuje w elektoracie PSL, co może dziwić ze względu na udział tego ugrupowania w koalicji rządowej. W stosunkowo najmniejszym stopniu poczucia wyobcowania ze świata polityki doświadczają sympatycy SLD, a w drugiej kolejności potencjalni wyborcy PO.

Tabela 16. Wskaźniki alienacji politycznej (na skali od 1 do 5)

Potencjalne elektoraty	Terminy badań		
	VIII '96	IX '99	III '02
SLD	3,21	3,87	3,55
PO	-	-	3,62
PiS	-	-	3,79
PSL	3,52	3,68	3,92
LPR	-	-	4,05
Samoobrona	-	-	4,10
Ogół badanych	3,65	3,77	3,80

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW PARTYJNYCH

Zwolennicy SLD. Profil psychologiczny elektoratu SLD wyraźnie się poprawił w ciągu ostatnich trzech lat, kiedy to Sojusz z partii opozycyjnej stał się partią rządzącą. Obecnie wszystkie wskaźniki opisujące kondycję psychiczną potencjalnych wyborców tego ugrupowania są lepsze niż w przypadku sympatyków pozostałych ugrupowań lub co najwyżej bliskie przeciętnym w całej populacji. Sympatycy Sojuszu wyróżniają się spośród innych elektoratów stosunkowo największym poziomem optymizmu. Wprawdzie nie jest on tak wysoki jak w roku '96, w okresie poprzedniej koalicji rządowej z udziałem SLD, jednak wyraźnie większy niż w roku '99, kiedy ugrupowanie to pozostawało w opozycji, przyciągając do siebie ludzi niezadowolonych z sytuacji w kraju. Stosunkowo rzadziej niż pozostali wyborcy zwolennicy SLD myślą o polityce w kategoriach spisku zakulisowych sił. Poziom postawy definiowanej jako paranoja polityczna jest wśród nich wyraźnie mniejszy niż w roku '99, a porównywalny z okresem rządów poprzedniej koalicji z udziałem SLD. Zwolennicy tego ugrupowania relatywnie najsłabiej doświadczają poczucia wyobcowania ze świata polityki. Poziom alienacji politycznej w elektoracie SLD w ciągu ostatnich dwóch i pół roku wyraźnie się zmniejszył, choć pozostaje wyższy niż w roku '96.

Zwolennicy SLD charakteryzują się ponadto stosunkowo dużym poczuciem pewności siebie i otwarciem na zmiany, a także skłonnością do współpracy. Nie wyróżniają się natomiast pod względem nasilenia postaw autorytarnych i anomijnych. Skala występowania postaw autorytarnych wśród sympatyków SLD jest mniejsza niż latach ubiegłych i zbliżona do obserwowanej w całym społeczeństwie. Podobnie poziom anomii, choć mniejszy niż w roku '99, nie odbiega znacząco od średniej dla ogółu badanej populacji.

Jak wskazują analizy statystyczne², zamiar poparcia SLD w wyborach parlamentarnych jest związany przede wszystkim z optymizmem w postrzeganiu przyszłości kraju i swojej własnej oraz z mniejszym niż przeciętne nasileniem paranoi politycznej.

Elektorat PSL. W profilu psychologicznym sympatyków PSL w ostatnich latach (od roku '99) zaszły mniejsze zmiany niż w elektoracie SLD. Wejście PSL do koalicji rządowej w znacznie mniejszym stopniu niż w przypadku SLD przyczyniło się do poprawy wskaźników opisujących kondycję psychiczną jego zwolenników. W efekcie - pomimo współtworzenia przez PSL koalicji rządowej - jej elektorat w wielu wymiarach osiąga gorsze wyniki niż sympatycy partii opozycyjnych.

Wskaźnik optymizmu - pesymizmu kształtuje się w tym elektoracie na takim samym poziomie jak w całym społeczeństwie. Jest on wprawdzie wyższy niż prawie trzy lata temu, jednak wyraźnie niższy niż w okresie poprzedniej koalicji rządowej z udziałem PSL.

Poziom spiskowego postrzegania polityki, autorytaryzmu, anomii i alienacji politycznej przewyższa obecnie w elektoracie PSL zakres występowania tych postaw w całym społeczeństwie. Przy czym o ile myślenie paranoiczne oraz tendencje autorytarne są wśród sympatyków tej partii obecnie mniej nasilone niż w roku '99, o tyle poczucie dezorientacji co do reguł i wartości w świecie społecznym oraz dystans do polityki (brak zaufania do reguł rządzących i do elit politycznych) jeszcze się ostatnio pogłębiły.

Elektorat PSL charakteryzuje się ponadto stosunkowo najmniejszym poczuciem pewności siebie oraz niewielką skłonnością do współpracy wiążącą się z nieufnością do innych ludzi. Zwolennicy PSL wyróżniają się natomiast stosunkowo największą akceptacją zmian i gotowością do ich wprowadzania.

² Przeprowadzono analizę regresji.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz³, chęć głosowania na PSL uwarunkowana jest przede wszystkim tendencją do spiskowego myślenia o polityce oraz wysoką innowacyjnością, a więc otwarciem na zmiany.

Elektorat Samoobrony. Kondycja psychiczna zwolenników Samoobrony jest wyraźnie gorsza niż sympatyków pozostałych ugrupowań. Elektorat ten cechują stosunkowo niskie oceny i największy pesymizm w prognozach dotyczących różnych aspektów sytuacji w kraju i własnej. Zdecydowanie najbardziej wyraźne są wśród zwolenników tego ugrupowania tendencje do spiskowego postrzegania polityki, autorytaryzmu, anomii i alienacji politycznej. Ponadto sympatycy Samoobrony są stosunkowo najmniej skłonni do kooperacji z innymi. Jednocześnie charakteryzują się stosunkowo dużą akceptacją zmian i gotowością do ich wprowadzania oraz relatywnie dużą wiarą we własne możliwości.

Rezultaty analiz statystycznych⁴ wskazują, że o poparciu dla Samoobrony decydują negatywne oceny i pesymizm w prognozach dotyczących sytuacji kraju i własnej oraz, podobnie jak w przypadku PSL, myślenie o polityce w kategoriach spisku i otwarcie na zmiany.

Elektorat PO. W porównaniu z elektoratami innych partii zwolenników PO cechuje stosunkowo duży optymizm. Spośród sympatyków pozostałych ugrupowań wyróżnia ich najmniejsza skłonność do spiskowego postrzegania polityki i najniższy poziom autorytaryzmu. W stosunkowo niewielkim zakresie przejawiają postawy anomijne i dystans wobec świata polityki (alienację polityczną). Ponadto charakteryzuje ich duża skłonność do współpracy z innymi. Zwolenników PO cechuje stosunkowo duży krytycyzm w ocenie siebie i własnych możliwości. Stopień otwarcia na zmiany sympatyków tej partii mierzony na skali konserwatyzmu - innowacyjności nie odbiega od średniej dla ogółu badanych.

Jak wskazują analizy⁵, na deklarowane poparcie dla PO w wyborach parlamentarnych wpływa przede wszystkim niski poziom autorytaryzmu.

³ Por przypis 2.

⁴ Por przypis 2.

⁵ Por. przypis 2.

Elektorat PiS. Zwolennicy PiS należą do umiarkowanych optymistów. Podobnie nasilenie paranoi politycznej, autorytaryzmu i alienacji politycznej jest wśród nich zbliżone do skali występowania tych postaw w całym społeczeństwie. Elektorat PiS wyróżnia się natomiast cechami szczególnie istotnymi dla trwałości ładu społecznego - stosunkowo najniższym poziomem anomii oraz skłonnością do współpracy wiążącej się z gotowością do zaufania innym. Zwolenników PiS cechuje również stosunkowo duża pewność siebie. Natomiast jeśli chodzi o stosunek do zmian, to należy ich zaliczyć raczej do osób konserwatywnych.

Przeprowadzone analizy dowodzą⁶, że o poparciu dla PiS decydują negatywne oceny i pesymizm w prognozach odnoszących się do sytuacji kraju i własnej oraz wysoka skłonność do współpracy.

Elektorat LPR. Potencjalni wyborcy LPR są raczej pesymistami w ocenach i prognozach dotyczących sytuacji w kraju i własnej. Stosunkowo silne są wśród nich tendencje do myślenia o polityce w kategoriach spisku. Charakteryzują się również relatywnie wysokim poziomem anomii i alienacji politycznej. Natomiast przejawiają stosunkowo niewielkie (niższe niż przeciętnie) skłonności autorytarne.

Zwolennicy LPR wyróżniają się spośród sympatyków innych partii zdecydowanie największą zachowawczością. Ponadto cechuje ich stosunkowo niewielka skłonność do kooperacji, natomiast pod względem poczucia pewności siebie nie odbiegają od ogółu badanych.

Jak wynika z analiz⁷, na poparcie dla LPR wpływa pesymizm w ocenach i prognozach dotyczących sytuacji w kraju i własnej oraz konserwatyzm (niechęć do ogólnie określanych zmian).

⁶ Por. przypis 2.

⁷ Por. przypis 2.

Spoleczne poparcie dla poszczególnych ugrupowań działających na scenie politycznej można zasadnie wyjaśniać odwołując się do psychologicznych cech ich elektoratów. Zwolennicy najliczniej popieranych partii politycznych różnią się między sobą w sposób istotny statystycznie samopoczuciem i kondycją psychiczną. Najlepiej wypadają pod tym względem elektoraty PO i SLD. Zwolennicy PO, jeśli weźmiemy pod uwagę ich charakterystykę psychologiczną, przypominają sympatyków Unii Wolności z lat ubiegłych, którzy niezależnie od pozycji popieranego przez nich ugrupowania osiągnęli stosunkowo dobre wskaźniki postaw psychicznych. Inaczej jest w przypadku potencjalnych wyborców SLD. Kondycja psychiczna sympatyków tej partii wyraźnie wiąże się z jej miejscem na scenie politycznej: pogarsza się, gdy ugrupowanie to pozostaje w opozycji, poprawia wraz z jego dojściem do władzy. Mechanizm ten jest dużo mniej widoczny w przypadku współrządzącego PSL. Pomimo wejścia tego ugrupowania do koalicji rządowej kondycja psychiczna jego zwolenników polepszyła się tylko w niewielkim zakresie i pozostaje w wielu wymiarach gorsza niż w przypadku ugrupowań opozycyjnych. Zdecydowanie najslabsza jest kondycja psychologiczna potencjalnych wyborców Samoobrony, wśród których notujemy najwyższe wskaźniki pesymizmu, autorytaryzmu, anomii, alienacji politycznej, najbardziej wyraźne tendencje do myślenia o polityce w kategoriach spisku zakulisowych sił oraz najmniejszą skłonność do współpracy wiążącą się z nieufnością do ludzi. Jednocześnie elektorat Samoobrony, podobnie jak PSL przejawia duże otwarcie na zmiany, wyrażające się zarówno w ich akceptacji, jak i w gotowości do zaangażowania się w nie. W przypadku elektoratów obu ugrupowań postawa innowacyjna (otwarcia na zmiany) ma, obok spiskowego postrzegania polityki, istotny wpływ na udzielane im poparcie społeczne. Stosunkowo gorsza kondycja psychiczna zwolenników PSL i Samoobrony, przy ich dużym otwarciu na zmiany oznacza, że obie partie dysponują podobnym elektoratem, w stosunkowo największym stopniu skłonnym do kontestacji istniejącego porządku społecznego.

Opracowała

Beata ROGUSKA